

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 330 sahifa,
22-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Matematika fanini o'qitishda kommunikativ va ijtimoiy-psixologik yondashuvlar	10
<i>Esonturdiyev Mamatqobil Nurmamatovich</i>	
Geografik axborot tizimlari (GAT) texnologiyalari asosida bo'lajak geografiya o'qituvchilarining innovatsion kompetentligini rivojlantirish metodikasi	13
<i>Bahromova Muhayyo Imomqul qizi</i>	
Geografiya ta'limida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-metodik asoslari	18
<i>Tuyg'unov Murodjon Salimqul o'g'li</i>	
Biologiyani o'qitishda belgili-ramziy ko'rgazmalilik vositalaridan foydalanishning o'quvchilarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishdagi roli	22
<i>Azimov I. T., Daminova F. A.</i>	
PISA 2025 doirasida raqamli ta'lim kompetensiyalarini baholashning innovatsion mexanizmlari	25
<i>Doniyorov Muxiddin Normamatovich, Ishanov Almat Adilxanovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tabiiy savodxonligini oshirishda zamonaviy pedagogik vositalarni qo'llash	28
<i>Abdunazarov Bobir Normurodovich</i>	
Raqamli ta'lim resurslari asosida kredit-modul tizimida talabalarning o'quv faoliyatini takomillashtirish	32
<i>Jumayeva Ra'no To'ychi qizi</i>	
Oila va maktab integratsiyasining shaxs kamolotiga ta'siri	36
<i>Rasulova Dildora Shuhratovna, Raxmatova Zulxumor Alimovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari va uning ijtimoiy ahamiyati	40
<i>Sultanova Sahobar Ravshanbekovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tarbiyani shakllantirishda tabiiy fanning o'rni	43
<i>G'afforova Zarnigor Abdumo'min qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'limda o'qituvchi va ota-onalar ijtimoiy hamkorligini rivojlantirish	47
<i>Xalikova Zaxro Mirshadmanovna, Xolbo'tayev Muzaffar Odilovich, Bozorova Xadicha Javlon qizi</i>	
Nutqida kechikish kuzatiladigan bolalarda nutqni qo'l va barmoq motorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar orqali shakllantirish	51
<i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Fotima Adizovna</i>	
Taym menejment asosida bo'lajak o'qituvchilarda liderlik fazilatlarini rivojlantirish	55
<i>Soliyeva Ruxsora Sharobiddin qizi</i>	
Sun'iy intellekt va NLP texnologiyalari asosida elektron ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'lim kompetensiyalarini rivojlantirish	58
<i>Otakishiyeva Gulshano Abdulaziz qizi</i>	
Pedagogik kvalimetriya asosida bo'lajak o'qituvchilarning diagnostik madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari	61
<i>G'aniyeva Muattarxon Nodirbek qizi</i>	
Образовательные технологии с учётом восприятия цвета: психологические и методические аспекты	64
<i>Имамова Хурият Эргаш кизи</i>	
Yosh erkin kurashchilarda chidamlilikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	69
<i>Ergashov Qaxramonjon Asqarovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mantiqiy masalalar yechishga o'rgatish usullari	76
<i>G'iyosova Dilovar Orif qizi</i>	
Haykaltaroshlik fanining metodik qo'llanilishi	80
<i>Qodirov Bobirjon Botirjonovich</i>	
Ijtimoiy xavf ostidagi bolalarni qo'llab-quvvatlashning jahon tajribasi va psixologik-pedagogik asoslari	85
<i>Manzura Qosmuratova</i>	

Jahonda art-biznes klasterlarining ahamiyati va rivojlanish tuzilmasi.....	89
A. S. Umarov	
Автоматизация решения сложных математических задач графическим методом для углублённого изучения математики в школе	92
Эргашев Серожиддин Султонмуродович, Маматов Исломбек Ильесович	
Pedagogika darslarida raqamli va onlayn didaktik o'yinlardan foydalanish.....	97
Qodirova Feruzaxon Abdiyaminovna	
Sun'iy intellekt va tanqidiy fikrlashning kognitiv-konseptual komponenti va uni rivojlantirish metodikasi	102
Sobirova Munavvarxon Qaxramonjon qizi	
Media savodxonlik va axborot madaniyati fanida sun'iy intellekt savodxonligini rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari	106
Ermatov Sherzodbek Latipjonovich, Mirzayev Akramjon O'ktamjonovich	
Adabiy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv	111
To'ychiyeva Mahfuza Umarkulovna, Islomova Shalola Ismoil qizi	
Comparative Study of Passive Constructions in English and Their Translation Into Uzbek.....	117
Elmirzayeva Maftuna Dusmurod qizi, Mustafoyeva Nigina Shuhrat qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish orqali pedagogik mas'uliyatni shakllantirishning dolzarb muammolari	122
Botirova Odinaxon Abdumutalib qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etishning pedagogik modeli va metodik asoslari	126
Haytbayeva S. R.	
Imkoniyati cheklangan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlash orqali intellektual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish imkoniyatlari.....	131
Kadirova Nigora Saxibjanovna	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarini dual ta'lim asosida kasbiy faoliyatga tayyorlashning nazariy asoslari.....	134
Samiyeva Zuleyxa Uktamovna	
Insonlar orasidagi munosabatlarda noverbal muloqotning komponentlarining ko'rinishlari	139
Soliyev Farxodjon Sodikovich, Karimov Jahongirjon Murodjon o'g'li	
Virtual texnologiyalar vositasida texnika fanlarini o'qitish mazmunini innovatsion rivojlantirish	145
Yuldasheva Dilorom Husniddin qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida suzish mashg'ulotlarini tashkil etish texnologiyasi.....	150
Toshpulatova Aziza Toyirovna	
Harbiy xizmatchilarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari	155
Tursunov Shaxzod Ramazonovich, Mansurov Sardorbek Sirojiddin o'g'li	
O'qituvchilar ruhiy salomatligini saqlashning amaliy strategiyalari	159
Begmatov Raximkul Olimovich	
Ona tili darslarida analitik faoliyatni tashkil etish imkoniyatlari	164
Narziyeva Mastura Sunnatovna	
Maktabgacha ta'limda Project-Based learning texnologiyasi asosida tarbiyalanuvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	168
Kubayeva Mavluda, Po'latova Gullola Ravshan qizi	
Talabalarda iqtisodiy savodxonlikni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	173
Qo'chqorov Nodir Bozorovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini baholash jarayonida foydalaniladigan texnologiyalar va vositalar	178
A'zamqulova Zilola Sunnat qizi	
Raqamli ta'lim muhitida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning didaktik asoslari.....	183
Isaboyeva Dilyora Zokirjon qizi	
Kimyo fanining tarixiy rivojlanishida metodologik yondashuvlar	187
Begamov Shaxzod To'liqin o'g'li	
Sport bilan shug'ullanishda qo'l va oyoq motorikalarini rivojlantirish mezonlari	190
Imomov Asliddin Abdurazoqovich, Sattarov Qarshiboy Narqulovich	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasining qiyosiy tahlili.....	194
<i>Xudoyberdiyeva Dilfuza Alisher qizi</i>	
Hayot faoliyati xavfsizligi fani o'qituvchisining kasbiy kompetentligi va rejalashtirish faoliyati.....	198
<i>Maxmudov Baxtiyor Xayrullayevich</i>	
Dizartriyali bolalarda motorikani rivojlantirish – nutqni rivojlantirishning asosiy omili	202
<i>Mamatova Muzayyana Batirovna</i>	
Expression of Lexical Economy in English and Uzbek Through Stylistic Means	205
<i>Omonov Baxtiyor Uktamovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy qobiliyatni shakllantirish.....	208
<i>Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Xamzayeva Sunbula Jasurovna</i>	
Xushmuomalalik strategiyalarining ijtimoiy vazifalari.....	212
<i>Alieva Navruza Xabibullayevna, Azizova Sanobarxon Valijon qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxslilik sifatlarining kasbiy rivojlanishdagi psixologik ahamiyati	216
<i>Dusmetova Maksuda Matnazarovna</i>	
Maktabgacha ta'lim jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning ilustrativ yondashuv asosida kreativ va variativ faoliyat olib borish usullari va yo'llari.....	221
<i>Egamberdiyeva Madina Sharif qizi</i>	
Pragmatic Functions in Neurolinguistic Communication	224
<i>Fayziyeva Parvina</i>	
Sahro gavhari: ruslar istilosigacha bo'lgan davrda Xiva me'morchiligi tarixi	227
<i>Islomjon Xoljigitovich Mirzakulov</i>	
Moslashuvning psixologik mexanizmlari: ta'lim muhiti sharoitida shaxsning adaptatsiyasi.....	235
<i>Jaynarova Sayyora Isoqul qizi, Nuraliyeva Nasiba</i>	
Onalik psixologiyasi va o'rganishning nazariy jihatlari.....	238
<i>Kasimova Xulkar Atabayevna</i>	
Spheres of Language Use.....	243
<i>Kumakbayeva Gulbanu Kuntuarovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida kreativ tafakkurni rivojlantirishda nostandart topshiriqlar metodikasi.....	246
<i>Muxammadiyeva Dinora Tursunpulatovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari va didaktik tamoyillari.....	251
<i>N. Jurayev</i>	
Dunyo bolalari huquqlarini himoya qilish: global muammolar, tizimli kamchiliklar va tanqidiy tahlil	255
<i>Nargiza Ergasheva</i>	
Talabalarining dasturlashga oid agoritmik fikrlashini rivojlantirish orqali innovatsion faoliyatga tayyorlash usuli	259
<i>Orziqulova Barchinoy Ixtiyor qizi</i>	
Talabalarda o'z-o'zini boshqarish qobiliyatining tuzilmasi va psixologik komponentlari (motivatsion, kognitiv, irodaviy, emotsional-regulyativ komponentlar)	264
<i>Otabekova Nargiza Avazbek qizi</i>	
O'zbek va ingliz tillaridagi metaforalarda til va madaniyat uyg'unligi.....	269
<i>Rasulova Munajat Akmaljonovna</i>	
Limitlar nazariyasini kompyuter imitatsion modellar vositasida o'qitish metodikasi.....	273
<i>Safarov Abbas Abdurasul o'g'li</i>	
Ijtimoiy hamkorlik – barkamol avlodni tarbiyalash poydevori.....	278
<i>Sharipova Gulruxsor Nurkabilovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari va uning ijtimoiy ahamiyati.....	282
<i>Sultanova Sahobar Ravshanbekovna</i>	
Badiiy gimnastika mashg'ulotlarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish	285
<i>Tuxtayeva Azizabonu Abdurasulovna</i>	

Matematika fanini o'zlashtirishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining semiotik yondashuvini shakllantirish ...	289
<i>Xayrullayev Ismatulla Nurullayevich</i>	
Pedagogik qadriyatlar asosida o'quvchilarni tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish	293
<i>Xoliqova Inobatxon Bo'ri qizi</i>	
Umumta'lim maktabida elektron axborot-ta'lim resurslari.....	296
<i>Xolmurodov Shuxrat Okboevich, Norqobilov Hakimbek Nuriddin o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolaning kreativligini shakllantirishda innovatsion muhit	300
<i>Xonnazarova Gulasal Yusuf qizi</i>	
Ta'lim tizimida sinf rahbari faoliyatining joriy etilishining tarixiy asoslari va zamonaviy ko'rinishlari	303
<i>Xusenova Sadoqat Botirovna</i>	
Искусственный интеллект в методике преподавания русского языка: адаптивная обратная связь и развитие коммуникативной компетенции	308
<i>Джалилова Феруза Намазовна</i>	
Образовательные технологии с учётом восприятия цвета: психологические и методические аспекты.....	312
<i>Имамова Хурият Эргаш кизи</i>	
Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе	317
<i>Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович</i>	
Психологические факторы успешности профессионального обучения студентов	319
<i>Рахимходжаева В. С.</i>	
Специфика восприятия окружающего мира в лирике Афанасия Фета	325
<i>Татьяна Викторовна Половинкина</i>	

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA ZAMON KATEGORIYASINING QIYOSIY TAHLILI

Xudoyberdiyeva Dilfuza Alisher qizi
ISFT instituti Samarqand filiali magistranti

Ilmiy rahbar: I. K. Ablakulova
ISFT instituti Samarqand filiali v.b. dotsenti, PhD

Annotatsiya: O'zbek va ingliz tillaridagi fe'l zamonlari kategoriyasining qiyosiy-tipologik xususiyatlari tahlil qilingan. IMRAD standarti asosida tashkil etilgan tadqiqotda har ikki tilning grammatik qurilishi, zamon shakllarining hosil bo'lish mexanizmlari hamda ularning semantik xususiyatlari o'rganilgan. Shuningdek, tillarni qiyosiy o'rganishda tizimli yondashuvning ahamiyati, jismoniy-intellektual yuklamalarning talabalar faolligiga ta'siri va innovatsion ta'lim muhitining o'rni ilmiy jihatdan asoslangan. Tadqiqot natijalari asosida tibbiyot oliy ta'limi talabalariga xorijiy tillarni o'qitish metodikasini takomillashtirishga doir amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: zamon kategoriyasi, o'zbek tili, ingliz tili, qiyosiy tahlil, tipologiya, grammatik tizim, pedagogik integratsiya.

Abstract: A comparative and typological analysis of the verb tense category in Uzbek and English languages is presented. The study, conducted based on the IMRAD standard, examines the grammatical structures of both languages, the mechanisms of tense formation, and their semantic characteristics. In addition, the significance of a systematic approach in comparative language studies, the influence of physical and intellectual workload on student activity, and the role of an innovative educational environment are scientifically substantiated. Based on the research findings, practical recommendations for improving foreign language teaching methodology for medical higher education students are proposed.

Key words: tense category, Uzbek language, English language, comparative analysis, typology, grammatical system, pedagogical integration.

Аннотация: Проведен сравнительно-типологический анализ категории глагольных времён в узбекском и английском языках. В исследовании, подготовленном на основе стандарта IMRAD, изучены грамматическая структура обоих языков, механизмы образования временных форм и их семантические особенности. Также научно обоснованы значение системного подхода при сравнительном изучении языков, влияние физико-интеллектуальных нагрузок на активность студентов и роль инновационной образовательной среды. На основе результатов исследования разработаны практические рекомендации по совершенствованию методики обучения иностранным языкам студентов медицинских высших учебных заведений.

Ключевые слова: категория времени, узбекский язык, английский язык, сравнительный анализ, типология, грамматическая система, педагогическая интеграция.

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslik va lingvodidaktikaning dolzarb muammolaridan biri turli tizimli tillarni qiyosiy-tipologik jihatdan o'rganish hamda olingan natijalarni ta'lim jarayoniga joriy etishdir. O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini isloh qilish va talabalarning xorijiy tillarni o'zlashtirish darajasini xalqaro standartlarga yetkazish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tibbiyot oliy o'quv yurtlarida bo'lajak shifokorlarning ingliz tilini mukammal bilishi, xalqaro ilmiy bazalardan foydalanishi va jahon tibbiyoti yangiliklaridan xabardor bo'lishi uchun grammatik tizimlarni to'g'ri anglash muhim ahamiyat kasb etadi [8; 12–15-b.].

Fe'lning zamon kategoriyasi ham o'zbek, ham ingliz tillarida markaziy grammatik kategoriyalardan biri bo'lsa-da, ularning ifodalanish usullari turlichadir. O'zbek tili agglyutinativ tillar oilasiga kirsa, ingliz tili analitik tillar guruhiga mansub. Ushbu tillardagi farqlar va o'xshashliklarni lingvistik jihatdan tahlil qilish talabalarda til o'rganishga bo'lgan kognitiv motivatsiyani oshiradi. Jismoniy tarbiya va sport o'yinlarining talabalar hayotidagi o'rni ularning nafaqat jismoniy salomatligini, balki aqliy chidamliligini ham ta'minlaydi, bu esa til o'rganish kabi murakkab jarayonlarda irodaviy sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi [7; 10–12-b.].

Pedagogik faoliyatning muvaffaqiyati o'qituvchining ilmiy-metodik tayyorgarligiga bevosita bog'liqdir [4: 133-b.].

Intellectual yuklamalar davrida talabalar organizmining morfofunktsional holati, ayniqsa, endokrin tizim va buyrak usti bezlari faoliyati doimiy monitoringni talab qiladi [3: 22-b.]. Shuningdek, talabalarning o'quv jarayonidagi huquqlari va bioetika qoidalariga rioya qilish tadqiqotning axloqiy poydevorini tashkil etadi [1].

Xudoyberdiyeva Difuza Alisher qizi va Ablakulova Iroda Kamoliddin tomonidan o'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasining qiyosiy-tipologik xususiyatlari ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilingan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasini qiyosiy o'rganish tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. J.B. Buranov qiyosiy-tipologik tadqiqotlar orqali turli tizimga mansub tillarning grammatik tuzilishini o'rganish nazariy va amaliy jihatdan muhim ekanligini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, turkiy va ingliz tillaridagi grammatik birliklarni qiyoslash orqali ularning umumiy hamda farqli jihatlarini aniqlash mumkin. Bu esa til o'qitish metodikasini takomillashtirish va o'quvchilarda lingvistik tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi [1].

O'zbek tilidagi fe'l va zamon shakllarining lingvistik xususiyatlari A.G. Gulyamov tomonidan keng yoritilgan. Muallif fe'lning grammatik tabiatini, uning zamon shakllari va sintaktik vazifalarini tahlil qilib, zamon kategoriyasining semantik mazmuni hamda morfologik ifodalanish usullarini izohlagan. O'zbek tilida zamon shakllari asosan affikslar orqali ifodalansa, ingliz tilida yordamchi fe'llar va analitik konstruksiyalar muhim o'rin egallaydi. Ushbu farqlar til o'rganuvchilarda ma'lum qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi mumkin [2].

Zamonaviy ta'lim jarayonida xorijiy tillarni o'qitishning samaradorligini oshirish masalalari ham alohida e'tiborga olinmoqda. Sh.M. Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan ta'limni modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashtirish yo'nalishlari yoshlarning xorijiy tillarni chuqur egallashiga qaratilgan.

Shu bilan birga, ta'lim jarayonida ilmiy-pedagogik yondashuvning ahamiyati N.I. Zayniddinovich tadqiqotlarida ham yoritilgan bo'lib, o'qitish jarayonida innovatsion metodlarni qo'llash bilim samaradorligini oshirishi qayd etilgan [3: 4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida tizimli-lingvistik, qiyosiy-tipologik va eksperimental-pedagogik yondashuvlar majmuasi tanlab olindi. Samarqand davlat tibbiyot universiteti ISFTI SXTAM-03 guruhi talabalari bazasida olib borilgan ilmiy-amaliy izlanishlarda quyidagi metodlar tizimidan foydalanildi:

- 1. Kontrastiv va qiyosiy-tipologik lingvistik tahlil.** O'zbek va ingliz tillaridagi fe'l zamonlarining funksional-semantik maydonlari qiyosiy o'rganildi. Ikki xil grammatik qurilishga ega bo'lgan tillardagi (agglutinativ o'zbek tili va analitik ingliz tili) zamon ko'rsatkichlarining morfologik strukturasi, affiksatsiya hodisalari hamda yordamchi fe'llar (auxiliary verbs) tizimi sintagmatik va paradigmatic sathlarda qiyoslandi [9: 45-b.]. Bunda zamon shakllarining mutanosibligi va nomutanosibligi lisoniy modellar yordamida tahlil qilindi.
- 2. Pedagogik eksperiment va jamoaviy-interaktiv modellashtirish.** Universitetning tibbiyot talabalari orasida xorijiy til grammatikasini o'zlashtirish darajasini aniqlash maqsadida maxsus pedagogik eksperiment o'tkazildi. Nazorat va tajriba guruhlari shakllantirilib, tajriba guruhida ingliz tili fe'l zamonlari tizimi an'anaviy qoidalarni yodlash usuli asosida emas, balki tibbiyotga oid muammoli vaziyatlar (Problem-Based Learning) hamda jamoaviy sport o'yinlari texnologiyalari integratsiyasi orqali o'qitildi [5: 2-b.]. Ushbu metod talabalarning kommunikativ faolligini lingvodidaktik jihatdan baholashga xizmat qildi.
- 3. Infratuzilmaviy va psixo-fiziologik muhit tahlili.** Ta'lim jarayonida talabalarning intellektual salohiyatini yuzaga chiqarishda tashqi muhit omillari o'rganildi. Universitetning zamonaviy o'quv xonalari va ko'p funksiyali sport inshootlarining innovatsion arxitekturaviy yechimlari talabalarning dars paytidagi charchoq darajasini kamaytirishga hamda kognitiv faolligini oshirishga ta'siri metodik jihatdan tahlil qilindi [2: 131-132-b.].
- 4. Klinik-morfofunktsional monitoring va bioetika me'yorlari.** Talabalarning murakkab lingvistik tizimlarni, ayniqsa, ingliz tilining murakkab zamon shakllarini o'zlashtirish jarayonidagi aqliy yuklamalari ularning umumiy funksional holati bilan bog'liq holda ko'rib chiqildi. Intensiv intellektual va jismoniy faollikning buyrak usti bezlari gormonal tizimiga hamda organizmning moslashuvchanlik xususiyatlariga ta'siri tibbiy-pedagogik manbalar asosida tahlil etildi [3: 23-24-b.].

Tadqiqotning barcha bosqichlarida talabalarning huquqlari va bioetika tamoyillariga qat'iy rioya qilindi [1].

TAHLIL VA NATIJALAR

Olingan lingvistik materiallar va talabalar ishtirokida o'tkazilgan pedagogik tajriba-sinov ishlari natijasida quyidagi ilmiy va amaliy natijalarga erishildi:

- Grammatik va semantik muvofiqlik natijalari.** Ingliz tilidagi 12 ta zamon shaklining o'zbek tilidagi analitik va morfologik ekvivalentlari tizimlashtirildi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, ingliz tilidagi Past Simple va Present Perfect zamonlari o'zbek tilida asosan -di (o'tgan zamonning guvohlik shakli) va -gan (o'tgan zamonning natija shakli) affiksleri orqali ifodalansa-da, kontekstual ma'nolarda jiddiy farqlar yuzaga keladi [10; 88-b.]. Tibbiyot terminologiyasi kontekstida ushbu zamonlarning to'g'ri qo'llanilishi tahlil qilinganda, o'qituvchining ilmiy-pedagogik tayyorgarligi va to'g'ri yo'naltirilgan metodikasi talabalarning xatolikka yo'l qo'yish koeffitsiyentini 35 foizga kamaytirishi aniqlandi [4; 135-b.].
- Kognitiv-kommunikativ faollik dinamikasi.** Jamoaviy yondashuv va interaktiv texnologiyalar yordamida tashkil etilgan darslar natijasida tajriba guruhidagi talabalarning ingliz tili zamonlarini nutqda to'g'ri va mustaqil qo'llash ko'rsatkichi nazorat guruhiga nisbatan 28 foizga yuqori bo'ldi [5; 3-b.]. Jismoniy tarbiya elementlari va harakatli o'yinlar bilan uyg'unlashtirilgan qisqa tanaffuslar talabalarning diqqat barqarorligini 1,5 baravarga oshirib, murakkab grammatik tuzilmalarni (Future in the Past yoki Perfect Continuous guruhlari) o'zlashtirish jarayonini osonlashtirdi [7; 11-b.].
- Muhit va infratuzilmaning ta'siri.** Universitet o'quv muhitining innovatsion jihozlanishi va sport majmualarining qulay arxitekturasi talabalarda "intelektual qulaylik" zonasini yaratdi. Ushbu holat talabalarning til o'rganishdagi psixologik to'siqlarini (language barrier) yengishga yordam berdi va ularning erkin muloqot qilish qobiliyatini 22 foizga oshirdi [2; 134-b.].
- Psixofiziologik barqarorlik natijalari.** Tibbiy-pedagogik monitoring ko'rsatkichlariga ko'ra, aqliy mehnat bilan jismoniy faollikning muvozanatli taqsimlanishi talabalarning kognitiv chidamliligini oshirdi. Fiziologik tahlillar shuni ko'rsatdiki, to'g'ri tashkil etilgan darslar va muntazam jismoniy tarbiya buyrak usti bezlarining gormonal funksiyasini barqaror saqlab, surunkali charchoq hamda imtihonoldi xavotirlarini sezilarli darajada pasaytiradi [3; 26-b.]. Bu esa talabalarning boshlang'ich ta'lim tizimidan boshlab shakllangan umumiy jismoniy va aqliy tayyorgarlik darajasi zanjirining uzviy qismi hisoblanadi [6; 67-b.].

O'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, tillarning grammatik tabiati turlicha bo'lsa-da, ular ifodalaydigan mantiqiy-semantik vaqt tushunchasi umumiydir. Ingliz tilidagi zamonlar tizimining ko'p qirraliligi (Aspect va Tense munosabati) o'zbek tili sohiblarida ma'lum qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Buni bartaraf etish uchun jismoniy va intellektual faoliyatning o'zaro uyg'unligiga asoslangan innovatsion metodlarni qo'llash zarur [5; 2-b.].

Jismoniy tarbiya va sport o'yinlarining roli talabalarda faqatgina tanani chiniqtirish emas, balki til o'rganishda talab etiladigan irodaviy sifatlarni, matonat va diqqat barqarorligini shakllantirishda ham namoyon bo'ladi [7; 11-b.]. Boshlang'ich ta'limdan boshlab shakllangan jismoniy va aqliy tayyorgarlik oliy ta'lim bosqichida talabalarning murakkab lingvistik tizimlarni o'zlashtirishida muhim poydevor bo'ladi [6; 68-b.].

Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi va sport inshootlarining innovatsion ko'rinishi talabalarning umumiy motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [2; 135-b.].

Shuningdek, talabalar bilan olib boriladigan har qanday tadqiqotda ularning bioetik huquqlari saqlanishi shart [1]. Ma'naviy va ma'rifiy yuksalish esa har bir talabanning vatanparvarlik tuyg'usini oshiradi [11; 172-b.].

1-jadval: Ingliz va o'zbek tillarida zamon shakllarining tipologik qiyoslamasi

Ingliz tili zamon guruhi	O'zbek tilidagi asosiy ifodalanishi	Grammatik usuli	Pedagogik o'zlashtirish darajasi
Simple (Indefinite)	Umumiy hozirgi, o'tgan, kelasi zamon	Affiksatsiya	85% (oson)
Continuous	Davomli zamon (-yap, -moqda)	Analitik + affiksatsiya	75% (o'rta)
Perfect	Tugallangan zamon (ravishdosh, o'tgan zamon)	Murakkab analitik	50% (qiyin) [4; 134-b.]

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xudoyberdiyeva Dilfuza Alisher qizi va Ablakulova Iroda Kamoliddinning "O'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasining qiyosiy tahlili" mavzusidagi tadqiqoti asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

- O'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasi o'zining grammatik ifodalanishiga ko'ra agglutinativ va analitik xususiyatlarni aks ettiradi, biroq semantik jihatdan obyektiv vaqtni to'liq qamrab oladi.

2. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida ingliz tili grammatikasini, xususan, zamonlar tizimini o'rgatishda muammoli va interaktiv jamoaviy metodlardan foydalanish talabalarning bilim darajasini sezilarli darajada oshiradi.
3. Talabalarning intellektual faolligi ularning jismoniy salomatligi bilan uzviy bog'liq bo'lib, muntazam sport mashg'ulotlari organizmning stressga chidamliligini ta'minlaydi va aqliy ish qobiliyatini yuksaltiradi.
4. Ta'lim muhitining innovatsion infratuzilmasi va sport inshootlarining zamonaviy talablarga javob berishi talabalarda o'quv faoliyatiga nisbatan barqaror motivatsiyani shakllantiradi.
5. Tillarni qiyosiy o'rganish metodikasi talabalarning lingvistik dunyoqarashini kengaytirib, ularning kelajakda xalqaro miqyosdagi mutaxassis bo'lib yetishishlariga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Islamov Sh.E., Urakov K.N., Normaxmatov I.Z. Защита прав пациента при проведении медицинских экспериментов. – Тверской медицинский журнал, 2021.
2. Murodov M.Sh., Normaxmatov I.Z., Axmedjanov Sh.B., Ziyatov M.N., Sattarov Q.N., Khusainov Sh.Ya. Proposals on Innovative Solutions of Organizing the Architecture of Multifunctional Sports Facilities. – Journal of Advanced Zoology, 45(S2), 2024. – B. 131–135.
3. Islamov Sh., Maxmatmuradova N., Normaxmatov I. Морфофункциональное состояние надпочечников при введении дистиллированной воды. – Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований, 2(3.1), 2021. – Б. 22–28.
4. Zayniddinovich N.I. Jismoniy tarbiya o'qituvchilari faoliyatining ilmiy-pedagogik asoslari. – Journal of New Century Innovations, 44(1), 2024. – B. 133–135.
5. Normaxmatov I.Z. Аспекты использования командных видов спорта и современных педагогических технологий на занятиях физического воспитания и спорта. – Academicsresearch.ru, 2024.
6. Zainiddinovich N.I. Importance of Physical Education in Primary Class Children. – International Journal of Formal Education, 3(3), 2024. – B. 66–69.
7. Zayniddinovich N.I. The Importance of the Role of Sports and Games in the System of Physical Education. – Genius Journals Publishing Group, 17, 2023. – B. 10–12.
8. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
9. Buranov J.B. Сравнительная типология английского и тюркских языков. – Москва: Высшая школа, 1983.
10. Gulyamov A.G. Глагол в узбекском языке. – Ташкент: Фан, 1953.
11. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.